

Verslag van de landelijke CE-bespreking Geschiedenis HAVO

Algemene opmerkingen t.a.v. examen geschiedenis 2026 tijdvak 1 (dinsdag 12 mei 2026). Deze opmerkingen vormen de basis van de landelijke CE-bespreking. Het verslag van de Landelijke CE-bespreking zal in de nabespreking van het eindexamen door de havo/vwo-commissie en vertegenwoordigers van CvTE en Cito in het najaar van 2026 meegenomen worden.	
Lengte	Leerlingen waren lang bezig. Dit was ook bij de online-besprekingen herkenbaar.
Niveau	Goed te doen. Positief is dat het nu geen “vwo-light” was, goed leerbaar, deed recht aan de havo. Mooie balans tussen leerwerk en toepassing en inzicht.
Spreiding	Mooie spreiding; 70% HC's en algemene ka's. HC Nederland zat er relatief iets minder in. Vragen over deze context scoren doorgaans slechter.
Formulering vragen	Soms 'noem' en andere keren 'geef aan'. Bij 'geef aan' moet er iets toegevoegd worden, maar in CV gelijk. 'Noem' is letterlijk en 'geef aan' is soms niet helemaal gelijk. Formulering hangt af van meerdere factoren. Er kan dus geen eenduidige regel geformuleerd worden.
Geschiktheid bronnen	Leuke bronnen. Geen onbegrijpelijke bronnen. Lengte was goed. Kunnen de KA's als los blaadje?

Gebruik van de bronnen	Ook goed – kleine opmerking bij vraag 10.
Corrigeerbaarheid	Wat een verademing! 0 of 1 verhaal is verhelderend; Opmerkingen in CV brachten duidelijkheid; Goed corrigeerbaar: veel 'voorbeeld van een juist antwoord' en minder 'kern...'. Bij 'kern van een juist antwoord': het antwoord moet in de kern overeenkomen met het CV. Bij 'voorbeeld van een juist antwoord': er zijn ook <u>andere juiste antwoorden</u> denkbaar.

Verslag van de landelijke CE bespreking Geschiedenis HAVO
Voorzitter: Joost van Oort
Notulisten: Jorn Warning en Wilfred Jacobs

Opmerkingen per vraag			
Nr. & score	Analyse van het correctieprobleem: wat is het probleem met deze vraag en welk correctieadvies kan dit probleem oplossen? Mogelijke problemen: 1. Redactie v.d. vraag onduidelijk (RV)/ 2. Redactie v.h. CV onduidelijk (RC)/	Verduidelijkingen bij het CV - Bij ' <i>kern van een juist antwoord</i> ': het antwoord moet in de kern overeenkomen met het CV. <u>Wat is de kern?</u> - Bij ' <i>voorbeeld van een juist antwoord</i> ': er zijn ook <u>andere juiste antwoorden</u> denkbaar. Welke bijvoorbeeld?	

	3. Interpretatie v.d. bron discutabel (IB)/4. Puntenverdeling lastig (PV)/ 5. Vraag en antwoord sporen niet (VASN)/ 6. Ander probleem		
Benoem eerst het probleem dat de vraag oplevert. Formuleer daarna een correctieadvies		Correctieadvies	Deel van de syllabus:
1	Geen opmerkingen – leuke vraag en goed herkenbaar/plaatsbaar. Volgordevraag is een mix van TV's en Contexten		1: KA Het in praktijk brengen van fascisme en nationaalsocialisme. 2: KA Het voeren van twee wereldoorlog, de Eerste Wereldoorlog. 3: Er ontstond een jongerencultuur. 4: In de Verenigde Staten zetten Afro-Amerikaanse jongeren zich met rapmuziek af tegen het racisme in hun omgeving. 5: In 1833 verbood Groot-Brittannië slavernij daarna in grote delen van het rijk. 6: KA: De crisis van het wereldkapitalisme.
2	Lid 1: In hoeverre moet 'Romeins'/'uit de Oudheid' in het antwoord terugkomen, ook bij antwoord dat ingaat op 'nieuwe weten'schappelijke belangstelling?	Lid 1: CV volgen. Klassieke element moet wel terugkomen, want het gaat om het vernieuwende element (Oudheid die weer centraal komt te staan). Alleen het noemen van 'een Romein' is niet voldoende. er moet wel iets gezegd worden over wat Petrarca doet.	KA: De hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke Oudheid.

	Lid 2: Is 'ontbreken van boekdrukkunst' ook goed?	Lid 2: Nee. Is niet af te leiden uit de bron.	
3	Lid 1: Vraag draait om het christelijke wereldbeeld.	Lid 1: CV volgen. Het gaat erom dat de paus het gebied mocht geven. Dat moet duidelijk zijn.	KA: Het begin van de Europese overzeese expansie.
4	Lid 1: Hoe concreet moet de verwijzing naar de bron zijn? Mag je parafaseren? Laat namelijk zien dat een leerling het begrijpt.	Lid 1: Leerlingen moeten iets met de inhoud van de brief doen ('Toon aan dat Calvijn in deze brief...'). Uit het antwoord moet blijken dat Calvijn een negatief oordeel heeft over karakter/gedrag van Luther en/of zijn raadgever.	KA: De protestantse reformatie die splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had.
5	Lid 1: Waarover moet de eenzijdigheid gaan? Lid 3: Mag de onderbouwing 'om de inheemse bevolking tot slaaf te maken' ook?	Lid 1: Het moet gaan over het uitbreken van het conflict. Alleen benoemen dat het de visie van een Engelsman is, is niet voldoende. Lid 3 : Nee, want dat blijkt niet uit de bron.	Aanvankelijk bestonden er handelscontacten met de inheemse bevolking. Bloedige oorlogen en geïmporteerde ziekten zorgden er daarna snel voor dat die inheemse bevolking werd gedecimeerd.
6	Lid 1: Is noemen dat het een republiek is ook juist? Lid 2: Is onafhankelijkheidsverklaring (zonder Amerikaanse) genoeg?	Lid 1: Ja, want een republiek is een land zonder koning Lid 2: Alleen 'onafhankelijkheidsverklaring' is goed te rekenen: 'Declaration of Independence'.	KA Het streven van vorsten naar absolute macht. KA De bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek

			Zij kwamen in 1776 in opstand en vormden een onafhankelijke federale staat, de Verenigde Staten van Amerika.
7	Lid 1: geen grote problemen	Bij het eerste lid moeten twee dingen terugkomen: de rol van tot slaafgemaakten moet wel duidelijk zijn in het geheel van plantage-economieën.	Andere Engelse plantagekoloniën in het Caribische gebied, zoals Barbados en Jamaica, waren winstgevender. Alle Engelse koloniën maakten gebruik van de arbeid van slaafgemaakten, maar in de zuidelijke plantagekoloniën vormden zij een groter deel van de bevolking. De driehoekshandel, waarvoor de Engelsen de Royal African Company oprichtten, was lucratief
	Lid 2: wat moet een leerling doen voor 1 punt?	Lid 2: Uit het antwoord moet blijken dat een leerling begrijpt hoe een federale staat werkt (dat staten eigen besluiten kunnen nemen).	Zij kwamen in 1776 in opstand en vormden een onafhankelijke federale staat, de Verenigde Staten van Amerika.
8	Lid 2: Kan KA 'voortbestaan Ancien Regime...' ook?	Lid 2: Nee, dit KA is niet van toepassing. (Franse koningen waren niet verlicht en het gaat om de verspreiding van de prent).	KA De democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap
9	Lid 1: Mag 'driehoekshandel' ook?	Lid 1: Nee, jaartal is een verplicht jaartal in de syllabus en de gebeurtenis moet door de leerlingen gekend worden.	Een verbod op de slavenhandel in het Britse Rijk in 1807 betekende de economische neergang van Barbados en Jamaica.

	Lid 3: hoeveel mag er worden goedgekeurd?	Lid 3: CV volgen ('Voorbeeld van een juist antwoord'). Het kan niet om anti-slavernijprotest gaan. Slavernij was in 1833 al afgeschaft binnen het Britse rijk.	KA De industriële revolutie die in de westerse wereld de basis legde voor een industriële samenleving. KA De moderne vorm van imperialisme die verband hield met de industrialisatie.
10	Lid 1: Mag 'vreedzaam/vredig'?	Lid 1: Ja, dat is te scharen onder 'vrijwillig'.	Het verdrag van Allahabad in 1765 betekende het begin van het Britse rijk in India. Al snel heerste de East India Company over een groot deel van het Indiase subcontinent en was het innen van belasting een belangrijke inkomstenbron. Zij maakten hierbij gebruik van het bestaande inheemse bestuur.
	Lid 2: Mag 'belasting innen' ook?	Lid 2: Nee, het gaat om bestuurlijk beleid en belasting innen is niet uit de bron te halen.	
11	Lid 1: Mag 'feminisme' ook?	Lid 1: Nee, dat blijkt niet uit de bron. Het gaat niet over de rol van vrouwen of de verbetering daarvan/gelijke rechten. Het gaat over werk- en leefomstandigheden van arbeiders.	KA De opkomst van politiek-maatschappelijke stromingen: socialisme probeerde vanaf 1833 met de Factory Acts excessen te voorkomen.
	Lid 2: Mag een omschrijving van/bepaling uit de Factory Acts ook?	Lid 2: Nee. Factory Acts staan in de syllabus en het gaat in de vraag om het hele pakket aan wetgeving ('welke Britse wetten').	
12	Geen opmerkingen		1: Periode van wederopbouw. 2: De sociaaldemocratische regering tekende de wapenstilstand en begon met de opbouw van een parlementaire democratie.

			<p>3: Stoomschepen en de opening van het Suezkanaal zorgden daarnaast voor snellere verbinding met het moederland.</p> <p>4: Door het Verdrag van Schengen werd vanaf het midden van de jaren 1980 vrij verkeer van personen binnen Europa mogelijk.</p> <p>5: Direct na hun aantreden begonnen de nazi's met de opbouw van een totalitair regime</p> <p>6: tijd van regenten en vorsten (1600-1700) / Gouden Eeuw / 17e eeuw.</p>
13	<p>Probleem is dat leerlingen niet ingaan op gevraagde gegevens. Lid 1: Is het noemen van 'Indian National Congress' voldoende?</p>	<p>Lid 1: Alleen noemen niet genoeg. Er moet iets van een groter aandeel in het bestuur bij. De opmerking bij de vraag maakt dat er geen ruimte is. Door de formulering geven de leerlingen niet per se het benodigde antwoord. Dit zal effect hebben op de p-waarde van de vraag.</p>	<p>Hoogopgeleide Indiërs richtten hierop in 1885 het Indian National Congress op.</p> <p>Vanuit een gevoel van superioriteit voerden de Britten de Engelse taal, hun rechtssysteem en hun onderwijssysteem in.</p>
	<p>Lid 1: Moet de naam van de organisatie letterlijk genoemd worden?</p>	<p>Lid 1: Ja, want leerstof uit de syllabus. Geen variaties of omschrijvingen. Afkorting 'INC' mag ook.</p>	

14	<p>Lid 2: Boodschap moet inhoudelijk betrekking hebben op het Young-plan. Mag een oproep om tegen het Young-plan te gaan stemmen ook?</p>	<p>Lid 2: 'Stem tegen het Young-plan' kan alleen als boodschap met een inhoudelijke verwijzing waarom tegen het Young-plan gestemd zou moeten worden.</p>	<p>Zij bloeide pas weer op dankzij het Dawesplan.</p>
15	<p>Lid 1: Is 'ooggetuige' genoeg?</p> <p>Lid 3: Zijn hier niet meer mogelijkheden? Hoeveel mag worden goed gerekend?</p>	<p>Lid 1: Ooggetuige alleen zegt niets over zijn achtergrond. Hij is ooggetuige omdat hij werkzaam was bij de inlichtingendienst.</p> <p>Lid 3: CV volgen. Belangrijk is dat de foto pas na WO2 openbaar werd, dus (een) doel dat het verzet tijdens de oorlog met deze foto zou hebben kan niet.</p>	<p>De betrouwbaarheid van de informatie (mede bepaald door bijvoorbeeld de aard van de bron, de context waarin deze is ontstaan, de mate van geïnformeerdheid van de maker, de standplaatsgebondenheid van de maker, de bedoeling van de maker of opdrachtgever, het publiek waarvoor deze bedoeld is, etc.)</p>
16	<p>Lid 1: Is 'Duitsers zijn (door nazi-propaganda/indoctrinatie) gehersenspoeld' ook goed?</p> <p>Lid 2: Hoe specifiek moet Amerikaanse cultuur worden genoemd, zoals 'democratie/vrijheid'?</p>	<p>Lid 1: Ja, anti-Amerikaanse gevoelens waren ook aanwezig bij de Duitsers door de propaganda van de nazi's.</p> <p>Lid 2: Leerlingen moeten meer doen dan de vraag herhalen. Leerlingen moeten duidelijk maken waarom het belangrijk is om in contact komen met Amerikaanse cultuur en waarom dat helpt in de denazificatie.</p>	<p>Na een harde strijd versloegen de westerse geallieerden en de Sovjet-Unie Duitsland, dat zich in mei 1945 onvoorwaardelijk overgaf. Het land was sociaal, economisch, politiek en moreel ontwricht.</p> <p>Met terreur en propaganda nazificeerden zij de samenleving.</p>

		Lid 2: Ook kloppende redeneringen waarbij wordt ingegaan op het oproepen van schuldgevoelens over Duitse rol WO2 door contact met Amerikaanse bronnen is mogelijk.	
17	Lid 2: Moet 'Oost-Berlijn' worden genoemd?	Lid 2: CV volgen ('kern van een juist antwoord'). Uit het antwoord moet blijken dat het gaat om mensen uit Oost-Berlijn (die niet meer naar West-Berlijn kunnen gaan).	Tijdens de Blokkade van Berlijn in 1948 wisten de Amerikanen West-Berlijn door een luchtbrug te behouden. Op zoek naar politieke en economische vrijheden vluchtten DDR-burgers naar het Westen, hetgeen met de bouw van de Berlijnse muur in 1961 stopte.
18	Lid 1: Is 'Trumandoctrine' ook goed? Lid 2: Is het KA over dekolonisatie ook mogelijk? Lid 3: Is 'stopzetten Marshallplan' ook goed? Lid 3: Het CV gaat over de vrees vanuit Amerika (Nederland is geen goede bondgenoot), maar kan de relatie ook andersom worden gezien?	Lid 1: Nee, dat is geen economisch beleid. Lid 2: Nee, het gaat om een toespraak in het Amerikaanse parlement. Juliana heeft drie jaar eerder bij soevereiniteitsoverdracht al aangegeven dat er twee volken naast elkaar staan (Nederlanders en Indonesiërs) en heeft het over gezamenlijke eenheid. Lid 3: Nee, want Marshallplan zou al stoppen/was al gestopt. Lid 3: Het antwoord moet een kloppende verklaring zijn over de mogelijke vertrouwensbreuk in de relatie met de Amerikanen.	Met de Trumandoctrine, het Marshallplan en het stimuleren van Europese eenwording wilden de Verenigde Staten een dam opwerpen tegen communistische expansie. KA De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog.

19	<p>Lid 1: Moet 'gedoogbeleid' genoemd worden of volstaat een omschrijving?</p> <p>Lid 2: Zijn er meer KA's mogelijk?</p>	<p>Lid 1: Het antwoord 'In Nederland wordt het gebruik van softdrugs toegestaan' is ook goed te rekenen. 'Legaal' is fout want juridisch onjuist. In het antwoord moet het verschil in beleid tussen Nederland en Duitsland duidelijk worden.</p> <p>Lid 2: Ja. Ook KA's 'Racisme, discriminatie...' en is 'Verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal...' kunnen goed gerekend worden met juiste uitleg: het gaat om de uitleg waarom Duitsland/Duitsers geen morele zeggenschap heeft/hebben. KA's uit TV10 zijn niet mogelijk.</p>	<p>Het gedoogbeleid ten aanzien van softdrugs.</p> <p>KA: De Duitse bezetting van Nederland.</p> <p>KA: het voeren van twee wereldoorlogen.</p> <p>KA: Het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en fascisme/nationaalsocialisme.</p>
20	<p>Lid 3: Beschrijving van 'Ost-politik' ook goed?</p>	<p>Lid 3: Nee, hier gaat het ook echt om leerstof. Wederzijdse erkenning is niet goed, want dat is geen specifiek West-Duits beleid.</p>	<p>Tijdens deze detente probeerde Brandt met zijn Ostpolitik de relatie met de DDR en andere Oost-Europese landen te verbeteren.</p>
21	<p>Lid 2: Zijn er meer mogelijkheden?</p>	<p>Lid 2: Dat er getest wordt of de SU ingrijpt is ook een voorbeeld van een juist antwoord.</p>	<p>Omdat voor het slagen daarvan medewerking van het Westen nodig was liet hij de Brezjnevdctrine los.</p> <p>Op 9 november 1989 viel de Berlijnse muur.</p>
22	<p>Mag verwijzen naar de VN ook?</p>	<p>Ja, Nederland was onderdeel van VN-missie. Er moet wel ingegaan worden op de val van Srebrenica.</p>	<p>Na de val van Srebrenica werd Nederland terughoudender in haar internationale ambities.</p>

23	Geen problemen.	CV volgen.	Tijdens de economische crisis kwamen de punk- en kraakbeweging op - verzetten zich, soms ook met geweld, tegen de bestaande orde. Rond 2000 nam de polarisatie in Nederland toe. Mensen ervoeren een kloof tussen burgers en politiek.
24	Zie aanvulling CV: Iedereen krijgt de punten	In de vraag stonden twee historische fouten en is daarom geneutraliseerd.	